

ΜΕΡΟΣ Β'.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ο ΑΝΗΡ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Ὁδοῦ ἴσως ἐκδηλοῦται καταφανέστερον ὁ πολιτισμὸς ἔθνους τινὸς ἢ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ, καὶ ταῖς περιπετείαις τῆς οἰκιακῆς ὑπάρξεως. Αἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων πρὸς ἄλληλα, τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, τῶν κυρίων πρὸς τοὺς δούλους, ἀναφαινόμεναι ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ζωῇ, χρησιμεύουσιν ὡς ἀλάνθαστος αὐτοῦ καθρέπτης· ἐπιτιρέπεται δὲ ἡμῖν δικαία τις ἀλαζονεία ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι, οὐ μόνον κατὰ τὴν κλασικὴν ἐποχὴν διαφέρει ἡ Ἑλλάς κατὰ τοῦτο τῶν ἐπιλοίπων ἀνατολικῶν ἔθνων, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς παναρχαίους χρόνους τοσοῦτον ἢν ἐκείνων ἀνωτέρα, ὥστε πᾶσα συγκρισις ἀποβαίνει ἀδύνατος.

Ἡ πολυγαμία ὑπῆρξεν αἰείποτε συνοδὸς τῆς βαρβαρότητος· τὴν δὲ μονογαμίαν πανταχοῦ, ὅπου εὐρίσκομεν αὐτήν, συνοδεύει κατὰ σταθερὸν κανόνα ἀσυγκρίτως πλειότερα αἰσθημάτων εὐγένεια, καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις. Ἀλλ' ἡ μονογαμία ἐστὶ χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπ' αὐτῶν τῶν μυθολογικῶν χρόνων, καὶ διαστέλλει αὐτήν πάντων τῶν ἐπιλοίπων ἀνατολικῶν ἔθνων.

Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΦΑΙΛΞΙ.

Εἷς ἀνὴρ καὶ μία γυνή, τὰ τέκνα αὐτῶν, οἱ δοῦλοι, καὶ ἡ περιουσία, εἰσὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἀπαραίτητα μέλη τελείου οἴκου¹.

Ὁ Ἀνὴρ ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας· οὗτος ἄρχει αὐτῆς, ἀλλ' οὐχὶ δεσποτικῶς, τῆς συζύγου ὡς σύζυγος, τῶν τέκνων ὡς πατὴρ, καὶ αὐτῶν τῶν δούλων ὡς αὐθέντης, οὐχὶ ὡς κυρίαρχος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς. “Ἐπεὶ δὲ τρία μέρη τῆς οἰκονομίας ἦν, ἐν μὲν δεσποτική, ἐν δὲ γαμική, τρίτον δὲ πατρική· καὶ γὰρ γυναικὸς ἄρχει, καὶ τέκνων, καὶ ἐλευθέρων μὲν ἀμφοῖν, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον, ἀλλὰ γυναικὸς μὲν πολιτικῶς, τέκνων δὲ βασιλικῶς . . . ἄλλον γὰρ τρόπον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει, καὶ τὸ ἄρχειν τοῦ θήλεος, καὶ ἀνὴρ παιδός· ὁ μὲν γὰρ δοῦλος οὐκ ἔχει τὸ βουλευτικόν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυρον· ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν, ἀλλ' ἀτελές².” Φανερόν δὲ ὅτι ἡ σχέσις αὕτη ἐστὶν ὅλως διάφορος ἐκείνης, καθ' ἣν παρὰ τοῖς ἀγρίοις Κύκλωσι “θεμιστεύει ἕκαστος παίδων ἢδ' ἀλόχων”. Ὀδ. I. 114.

Ἀπαραλλάκτως οἷα περιγράφεται παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπῆρχεν ἤδη ἡ οἰκογένεια καὶ κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν· αἱ αὐταὶ δὲ σχέσεις συνέδεον πρὸς ἀλλήλα τὰ μέλη αὐτῆς. Ὁ Ἡσίοδος λέγει “οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα”. Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 405. Ἀληθῶς δὲ ἀξιοθαύμαστός ἐστιν ἡ εὐγένεια καὶ λεπτότης ἡ ἐκ τῶν σχέσεων τούτων ἐμφαινομένη ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ ἐπίλοιπος γνωστός κόσμος διετέλει εἰσέτι ἐν θαρδαρότητι, δι' ὃ καὶ μεθ' ἡδονῆς μεταβαίνομεν εἰς τὰ καθέκαστα.

Ὁ Ὀμηρικὸς ἥρωας ἐστὶν ὁ ἀνώτατος τοῦ οἴκου καὶ τῆς οἰκογενείας ἄρχων. Αὐτὸς περὶ πάντων μεριμνᾷ, καὶ διευθύνει πᾶσαν τὴν ἐνεργητικότητα τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων. Τρυφερὸν φίλτρον συνδέει αὐτὸν πρὸς τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα, καὶ ἐξ ἴσου ὑπ' ἐκείνων ἀνταγαπᾶται. Ἐν καιρῷ πολέμου καταλείπει περίλυπος τὰ φίλτατα ὄντα, ὅπως σπεύσῃ εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, ἐν εἰρήνῃ κύριον ἔχει μέλημα τὰ οἰκιακὰ συμφέροντα. Τὰ πολιτικὰ καθήκοντα, αἱ ἀσκήσεις, ἡ θήρα, εἰσὶ δευτερεύοντα.

¹ Ἀριστοτέλ. Οἰκονομ. § 2.

² Ἀριστοτέλ. Πολιτ. I. 5.

Ἄλλὰ καὶ πρὸ τοῦ γάμου ἰσχύει ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ ἐν ἐλλείψει τοῦ πατρὸς, λαμβάνει τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ· ἄλλως δὲ καταγίγνεται ἀσκούμενος εἰς τὰ τοῦ πολέμου, ἢ δαπανᾷ τὰς ἐλευθέρας ὥρας εἰς θήραν. Οὕτως ὁ Τηλέμαχος κατὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν τοῦ Ὀδυσσεύς, καίτοι μόλις ἡθάζων, ἀναγνωρίζεται παρὰ πάντων ὡς τῆς οἰκογενείας ὁ ἀρχηγός, καὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην σέβεται πρώτη ἡ περίφρων Πηνελόπη.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως οὐδόλως παρημελοῦντο καὶ αἱ ἐλευθέριαι τέχναι. Παρὰ τῷ ἥρωϊ ἐτιμᾶτο, οὐ μόνον ἡ σωματικὴ ῥώμη καὶ δεξιότης, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐγλωττία, καὶ ἡ φρόνησις, ὅπως δέ τις ἀποδῇ τέλειος ἀνὴρ, ὥφειλε,

Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι πρηνετῆρά τε ἔργων.

Ἰδ. I. 443.

Ὁ Νέστωρ λέγεται εὐτυχής, διότι ἔχει εὐφρεῖς καὶ ἀνδρείους υἱούς. Ὀδ. Δ. 24· ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ Ἑλπίνωρ κατηγορεῖται, διότι ἐστρεῖτο τῶν ἀναγκαίων τούτων ἰδιοτήτων. Ὀδ. Η. 53.

Ἡ ὄρχησις καὶ αἱ λοιπαὶ εὐγενεῖς διασκεδάσεις, δι' ὧν ἐξεδηλοῦτο ἡ χάρις καὶ ἡ κομψότης, εἰς ἃς ἰδιάζουσα ἀπεδίδετο ἀξία, Ὀδ. Θ. 169, διαρκῶς ἐκαλλιεργοῦντο.

Ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι, ταῦτα λέγοντες, ὁμιλοῦμεν ἰδίως περὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς τότε κοινωνίας. Ὁ χειρώναξ καταγίγνετο φυσικῶς εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ὁ ἐπιστήμων, ἢ καλλιτέχνης εἰς τὰ τοῦ ἰδίου ἐπαγγέλματος· ἀλλ' αἱ οἰκογενειακαὶ σχέσεις ἔμενον ἀμετάβλητοι, καὶ ὁ ἀνὴρ τὴν αὐτὴν ἐξήσκει ἐπιβρόχην ἐν τῷ Μελλάθρῳ καὶ τῇ καλύβῃ. Βασιλεὺς ἡ συδότης, αὐτὸς ἦν τὸ κέντρον, περὶ ὃ περιστρέφοντο πᾶσαι αἱ οἰκιακαὶ σχέσεις, καὶ πρὸς αὐτὸν πάντες ἀνέβλεπον, οὐχὶ μετὰ θεούς, ἀλλὰ μετὰ φίλτρου καὶ σεβασμοῦ.